

تاریخ بیهقی فراتر از یک میراث ادبی

رئیس بخش ادبیات مرکز دایره‌المعارف بزرگ اسلامی: باوجود آن‌که همه تاریخ بیهقی را با حکایت حسنگ می‌شناسند ولی در این کتاب، داستان‌های قوی‌تر از آن هم هست

استاد محمد دهقانی را باید یکی از پرکارترین پژوهشگران و مؤلفان معاصر دانست. او سال‌ها به‌عنوان مدرس زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه تهران به تدریس پرداخت و درحال حاضر رئیس گروه ادبیات دایره‌المعارف بزرگ اسلامی است. «وسوسه عاشقی» (بررسی تحول عشق در ادب پارسی)، «پیشگامان نقد ادبی در ایران»، «حدیث خداوندی و بندگی: تحلیل تاریخ

بیهقی از دیدگاه ادبی، اجتماعی و روان‌شناختی»،

«رودکی پدر شعر فارسی»، «شاهنامه فردوسی»،

«تاریخ بلعمی»، «شاهنامه ابومنصوری»، «کسایی،

نخستین شاعر نامدار شیعه» و ... برخی آثار تالیفی و

ترجمه آثار نیکاس گازانتزاکیس، «دانش خطرناک»،

«خرد و فرزانی از نگاه پوه» و «تاریخ اجتماعی ایران

در عصر آل‌بویه»، هم برخی از ترجمه‌های این

پژوهشگر، مدرس، مؤلف و مترجم به‌شمار می‌رود.

به بهانه فرارسیدن روز بیهقی (اول آبان‌ماه) با

ایشان درباره جایگاه تاریخ بیهقی در شرایط کنونی

به گفت‌وگو نشستیم.

با وجود آن‌که ابوالفضل بیهقی شاید خدمات به‌مراتب بیشتری نسبت به نثر فارسی انجام داده، ولی این‌طور به نظر می‌رسد که سایه شاهنامه در این زمینه پررنگ‌تر بوده و درمقایسه با این دو اثر، عامه مردم چندان‌که

باید با تاریخ بیهقی آشنایی ندارند. دیدگاه شما نسبت به این مسأله چگونه است؟

من در مقدمه کتاب «حدیث خداوندی و بندگی» (تحلیل تاریخ بیهقی) به این مسأله اشاره کرده‌ام که ما در ایران بیشتر فرهنگ منظوم داریم تا منثور؛ تعبیر من این است که ما ملت منظوم هستیم و این همان چیزی است که بیهقی را برای آدم‌های امروز جذاب می‌کند، چراکه انسان مدرن، انسان منثور است. شما نگاه کنید در تمدن و فرهنگ غربی بعد از قرن شانزدهم، با اختراع چاپ، نثر است که اهمیت می‌یابد. نویسنده‌ای مثل سروانتس «دن کیشوت» را می‌نویسد و به این ترتیب، تحول شگرفی در ادبیات اروپا اتفاق می‌افتد و ادبیات منظوم جای خود را به ادبیات منثور می‌دهد. البته شکسپیر همچنان اهمیت خود را به شکل لایحک حسنگ حفظ می‌کند، ولی به تدریج رمان نویسی اتفاق می‌افتد و جانشین «رمانس» می‌شود و انسان فرنگی از حالت منظوم درآمده و فرهنگش صورت نثر پیدا می‌کند. این مسأله در ایران از دوره مشروطه به بعد با روزنامه‌نگاری شروع شده و نثر اهمیت می‌یابد.

درحال حاضر رئیس گروه ادبیات دایره‌المعارف بزرگ اسلامی است. «وسوسه عاشقی» (بررسی تحول عشق در ادب پارسی)، «پیشگامان نقد ادبی در ایران»، «حدیث خداوندی و بندگی: تحلیل تاریخ بیهقی از دیدگاه ادبی، اجتماعی و روان‌شناختی»، «رودکی پدر شعر فارسی»، «شاهنامه فردوسی»، «تاریخ بلعمی»، «شاهنامه ابومنصوری»، «کسایی، نخستین شاعر نامدار شیعه» و ... برخی آثار تالیفی و ترجمه آثار نیکاس گازانتزاکیس، «دانش خطرناک»، «خرد و فرزانی از نگاه پوه» و «تاریخ اجتماعی ایران

در عصر آل‌بویه»، هم برخی از ترجمه‌های این

پژوهشگر، مدرس، مؤلف و مترجم به‌شمار می‌رود.

به بهانه فرارسیدن روز بیهقی (اول آبان‌ماه) با

ایشان درباره جایگاه تاریخ بیهقی در شرایط کنونی

به گفت‌وگو نشستیم.

با وجود آن‌که ابوالفضل بیهقی شاید خدمات به‌مراتب بیشتری نسبت به نثر فارسی انجام داده، ولی این‌طور به نظر می‌رسد که سایه شاهنامه در این زمینه پررنگ‌تر بوده و درمقایسه با این دو اثر، عامه مردم چندان‌که باید با تاریخ بیهقی آشنایی ندارند. دیدگاه شما نسبت به این مسأله چگونه است؟

من در مقدمه کتاب «حدیث خداوندی و بندگی» (تحلیل تاریخ بیهقی) به این مسأله اشاره کرده‌ام که ما در ایران بیشتر فرهنگ منظوم داریم تا منثور؛ تعبیر من این است که ما ملت منظوم هستیم و این همان چیزی است که بیهقی را برای آدم‌های امروز جذاب می‌کند، چراکه انسان مدرن، انسان منثور است. شما نگاه کنید در تمدن و فرهنگ غربی بعد از قرن شانزدهم، با اختراع چاپ، نثر است که اهمیت می‌یابد. نویسنده‌ای مثل سروانتس «دن کیشوت» را می‌نویسد و به این ترتیب، تحول شگرفی در ادبیات اروپا اتفاق می‌افتد و ادبیات منظوم جای خود را به ادبیات منثور می‌دهد. البته شکسپیر همچنان اهمیت خود را به شکل لایحک حسنگ حفظ می‌کند، ولی به تدریج رمان نویسی اتفاق می‌افتد و جانشین «رمانس» می‌شود و انسان فرنگی از حالت منظوم درآمده و فرهنگش صورت نثر پیدا می‌کند. این مسأله در ایران از دوره مشروطه به بعد با روزنامه‌نگاری شروع شده و نثر اهمیت می‌یابد.

کم‌کم داستان نویسی رواج پیدا می‌کند، معنی روایت عوض می‌شود و از روایت‌های منظوم به سمت روایت‌های منثور می‌رویم. اتفاقا بیهقی توسط کسانی مثل جمالزاده کشف می‌شود، درحالی‌که تا قبل از دوره مدرن، به متونی از این دست توجه چندانی نمی‌شده است.

فکر می‌کنم در چنین دوره‌ای است که شخصیت‌هایی مثل سعید نفیسی و مجتبی مینوی به تصحیح بیهقی مشغول می‌شوند.

بله، البته قبل از آنها، در کمپانی هند شرقی یکی دو افسر انگلیسی متوجه این متن می‌شوند. همان‌طور که

می‌دانید مهم‌ترین نسخه‌های بیهقی در هندوستان قرار داشته است، بنابراین آنها این متن را کشف و منتشر می‌کنند و به این ترتیب بیهقی دوباره اهمیت خود را به‌دست می‌آورد. امروز چیزی که از تاریخ بیهقی باقی مانده، به نظر من نصف کتاب اصلی است و از آن به‌عنوان تاریخ مسعودی یاد می‌شود. بعد از آن است که ادبای ایرانی مانند ملک‌الشعراى بهار به اهمیت این کتاب پی می‌برند و کسانی مانند فیاض، نفیسی و ... به تصحیح و تفتیح این متن می‌پردازند.

تصور می‌کنم نسبت به تصحیح تاریخ بیهقی، کمی برخورد‌های ناسیونالیستی صورت گرفته، به این شکل که اغلب مصححان متعلق به خله خراسان هستند و در این سال‌ها به‌ندرت با پژوهشگری خارج از این محدوده مواجه

تاریخ بیهقی را با این نام می‌شناسند. اگرچه من در یکی از کتاب‌هایم، داستان‌های شاخص بیهقی را آورده‌ام که خیلی از آنها از داستان حسنگ وزیر هم جذاب‌ترند. با این اوصاف، حکایت حسنگ در دوران زمانی خاص با اغراض خاص آورده شده است. اساسا کتاب‌های درسی ما پیش و پس از انقلاب عرصه دعواهای ایدئولوژیک بوده و در آموزش و پرورش و آموزش عالی، به‌خصوص در آموزش و پرورش در تدوین کتاب‌های درسی، این دیدگاه بیشتر وجود داشته است. در نتیجه، حسنگ تبدیل به قهرمان شده است، به‌ویژه در جامعه ایران، روز بروز کردن و مصادف با روز ۲۸ صفر است.

این تقان‌ها در جامعه‌ای که فرهنگ شیعی دارد از معنای خاصی برخوردار است و در برهه‌های زمانی از این مناسب‌ها استفاده شده است. به همین خاطر است که حسنگ نماد کار بیهقی قرار گرفته و همه تاریخ بیهقی را به این نام می‌شناسند. درحالی‌که در این کتاب، داستان‌های قوی‌تر از این حکایت هم به چشم می‌خورد.

یعنی می‌خواهید بگویید در برخی برهه‌های زمانی، یک جریان این حکایت را به نفع خود مصادره‌کرده است؟

همیشه همین‌طور بوده است، یک زمانی شاملو به مصادره حافظ پرداخته و زمان دیگری او و برخی از دیگر شخصیت‌های ادبی به نفع مطلوب افراد دیگری مورد مصادره قرار گرفته‌اند. متأسفانه ما پروردگان چنین دیدگاه‌های ایدئولوژیک هستیم، الان هم همین است. اگر دقت کنید می‌بینید جریان ناسیونالیست که دوره‌اش گذشته و متعلق به قرن ۱۹ بوده، امروز نزد یک عده پررنگ است و به شکل‌های مختلف درآن می‌دمند. این نشان می‌دهد که ادبیات همواره وسیله و ابزار بوده است. البته کسانی که ذهن علمی و به تاریخ آگاهند، هیچ‌گاه فریب چنین چیزهایی را نمی‌خورند، چراکه می‌دانند این مسائل گذراست و آنچه باقی می‌ماند شاهنامه، حافظ، بیهقی و دیگر شاهکارهای ادبی است.

این‌که ما سالانه در تقویم بزرگداشت‌هایی مثل روز بیهقی، روز زبان فارسی و ... را در مرکز دایره‌المعارف، فرهنگستان زبان و ادب فارسی و ... پاس می‌داریم به‌تنهایی هنر نیست، به نظر باید این مناسبت‌ها به بطن جامعه بروند.

چنین چیزی چطور میسر خواهد شد؟ من کارم ادبیات و تاریخ ادبی است و در این حوزه همیشه سعی کرده‌ام وظیفه‌ام را به‌درستی انجام دهم. ضمناً این‌که خود را سیاستمدار نمی‌دانم و ضامن این نیستم که خط سیاسی

جامعه مشخص کرده و مردم را به زور به ادبیات کلاسیک علاقه‌مند کنم. من یک محقق هستم و این مردمند که اگر یک اثر ادبی ارزشی دارد باید به دنبال آن بروند، وگرنه شناخت چنین آثاری به زور دولت و نام‌گذاری برای این شخصیت‌ها نمی‌تواند نقشی در ترغیب مردم نسبت به مطالعه این متون داشته باشد. معتقدم آنچه مورد نیاز جامعه است باعث می‌شود تا مردم سراغ آن بروند و از آن استفاده کنند. هرچند در شرایط فعلی نمی‌توان انتظار داشت که وقتی مردم برای نیازهای اولیه خود در تنگنای اقتصادی قرار دارند به خواندن کتاب بپردازند، آن‌هم در شرایطی که قیمت کتاب به‌شدت افزایش یافته است و اولویت مردم بیش از هرچیز تأمین معاش و نان است.

ضمن این‌که وضعیت نشر هم در سال‌های اخیر دستخوش نابسامانی‌های زیادی شده است.

بله، نمونه آن سقوط تیراز کتاب به ۵۰ عدد و در مواقعی تک نسخه و گران‌شدن کاغذ است.

درحالی‌که سیاست‌گذاران فرهنگی باید به این مسأله فکر کنند، امثال من که زندگی‌مان عمدتاً از رهگذر انتشار کتاب‌های مان می‌گذرد با این شرایط چطور باید زندگی کنیم، طبعاً وقتی از حال تولیدکنندگان فرهنگ غافل شویم، فرهنگ از بین خواهد رفت و در نتیجه، نام‌گذاری‌هایی از این دست دستاوردی برای جامعه نخواهد داشت. در سال‌های اخیر، تعداد زیادی از اساتید از دانشگاه کناره‌گیری کرده‌اند، چراکه حقوق‌شان، جوابگوی تأمین زندگی نیست. طی روزهای اخیر، وزیر علوم در مرکز دایره‌المعارف حضور داشتند و ایشان هم از وضعیت گله‌مند بودند. من به ایشان گفتم وقتی شما که در این جایگاه هستید بطن‌گله‌ها و نقد‌هایی را دارید که من و امثال من داریم پس چه کسی باید مشکلات موجود در این حوزه را رفع کند؟! بنابراین در پاسخ به سؤال شما باید بگویم، من خود را حامین این چیزها نمی‌دانم و فکر می‌کنم باید در درجه اول کار خود را به‌درستی انجام دهم. هرچند، امروز شاهد حضور خودجوش مردم در کلاس‌های آزاد بیهقی و شاهنامه هستیم. با همین الان من به شکل آنلاین به تدریس متن جهانگشای جوبینی مشغول‌وم می‌بینم عده‌ای علاقه‌مندند تا در این کلاس‌ها ثبت‌نام کنند.

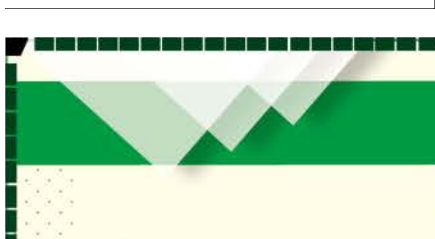
فرهنگ
CULTURE
شنبه ۲ آبان ۱۴۰۵ ■ شماره ۷۴۵۰

یادداشت

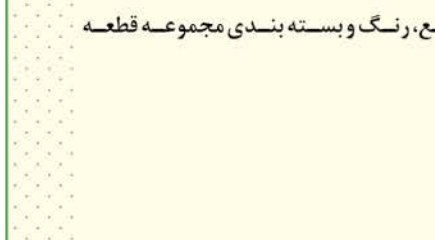
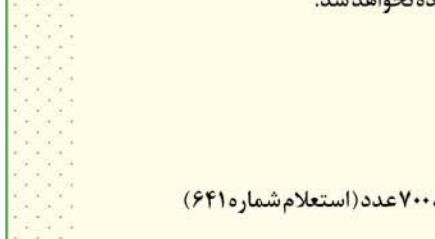
دکتر موسی نجفی|استاد تمام علوم سیاسی

استقلال ایران
راز دشواری مهار یک تمدن
از دیدگاه من، ایران به‌دلیل برخورداری از منابع طبیعی، موقعیت راهبردی، سابقه تمدنی و ظرفیت اثرگذاری در جهان اسلام، جایگاه متفاوتی دارد. انقلاب اسلامی نیز این ظرفیت‌ها را در قالب یک نظام سیاسی مستقل صورت‌بندی کرد و به آنها بعدی هویتی و فرامنطقه‌ای بخشید. آمریکا برای تحمیل اراده خود در برابر برخی کشورها می‌کوشد از ابزارهای سیاسی، اقتصادی و نظامی استفاده کند اما در برابر ایران با محدودیت‌ها و هزینه‌های بیشتری روبه‌روست. ایران را نمی‌توان صرفاً با معیار منابع نفتی یا قدرت اقتصادی سنجید؛ زیرا مؤلفه‌های تاریخی، سیاسی

و اجتماعی نیز در توان مقاومت آن نقش دارد. بنابراین از نظرم، مسأله اصلی همین استقلال، درکنار ظرفیت‌های تمدنی و منطقه‌ای ایران و یکی از عوامل تداوم تقابل میان دو کشور است. آنچه رویو در سخنان خود درباره ایران باستان مطرح می‌کند، در درجه نخست به تقابل شرق و غرب بازمی‌گردد؛ اما در داخل ایران جریان‌هایی که می‌خواهند ایران باستان را در برابر ایران اسلامی قرار دهند، درواقع بخشی از تاریخ و هویت ایران را در مقابل بخش دیگر آن تعریف می‌کنند. به نظر من، این نگاه با تجربه تاریخی ایران سازگار نیست. یکی از نمونه‌های تاریخی این رویکرد را می‌توان در سیاست‌های دوره پهلوی مشاهده کرد؛ زمانی پیوند هویت ملی با گذشته پیش از اسلام برجسته‌شود و میان گذشته باستانی و میراث اسلامی فاصله ایجاد کند. درحالی‌که تاریخ ایران نشان می‌دهد این مؤلفه‌ها در تقابل با یکدیگر قرار ندارند. ایران پس از اسلام نیز زبان، ادبیات، سنت‌های فرهنگی و حافظه تاریخی خود را حفظ کرد و در عین‌حال، در شکل‌گیری تمدن اسلامی سهمی جدی داشت. کتاب «خدمات متقابل اسلام و ایران» اثر شهید مرتضی مطهری از آثاری است که این رابطه را بررسی می‌کند. به‌جای طرح تقابل‌های ساختگی باید به چگونگی تعامل و تأثیرگذاری متقابل ایران و اسلام در طول تاریخ توجه کنیم. از نمونه‌های روشن، زبان و خط ماست. امروز فارسی صحبت می‌کنیم اما زبان فارسی را با خطی می‌نویسیم که پس از اسلام و در پی تحولات تاریخی، با اقتباس و سازگاری

از خط عربی بازآفرینی شد. این موضوع نشان می‌دهد که هویت ایرانی در طول تاریخ، هم عناصر پیشین خود را حفظ کرد، هم از تحولات فرهنگی و دینی تأثیر پذیرفت.

آگهی مناقصه عمومی شماره ۲۹-۱۴۰۵

صنایع شهید مسلمی در نظر دارد خرید موارد ذیل را از طریق بر گزاری مناقصه عمومی به طور جداگانه به پیمانکاران واجد شرایط واگذار نماید.

لازم به ذکر است جهت دریافت اسناد مناقصه داشتن رزومه شرکت، معرفی نامه الزامی است و تنها در صورتی اسناد مناقصه به نماینده شرکت ارائه می گردد که رزومه مورد تایید صنایع واقع گردد. از کلیه متقاضیان واجد شرایط، دعوت می شود از تاریخ درج آگهی جهت دریافت اسناد مناقصه و پیوستن فنی قبل از مراجعه با شماره تلفن های ذکر شده حتما هماهنگ شود: ۰۲۱-۳۶۰۹۴۵۵۸-۲۱-سپس مراجعه نمایند. مهلت دریافت اسناد مناقصه از تاریخ ۱۴۰۵/۰۸/۰۲ لغایت ۱۴۰۵/۰۸/۱۰ از ساعات ۸ صبح الی ۱۲:۳۰ و از ساعات ۱۴ لغایت ۱۵:۳۰ خواهد بود و اسناد مناقصه را می بایست تا پایان وقت اداری روز دوشنبه مورخ ۱۴۰۵/۰۸/۰۲ به آدرس مذکور تحویل نمایند.

- استعلام های واصله واجد شرایط در روز سه شنبه مورخ ۱۴۰۵/۰۸/۱۲ از اس ساعت ۸ صبح باز گشایی و بررسی خواهد شد. به پیشنهادهای فاقد امضاء، مهر یا سپرده معتبر، مخدوش و مشروط و پیشنهادات واصله بعد از مهلت مقرر تر تیب اثر داده نخواهد شد.
- پرداخت هزینه آگهی مناقصه به عهده برندگان مناقصه می باشد.
- هر شرکت کننده جهت حضور در یک یا چند موضوع مناقصه مختار می باشد.

- مونتاز مجموعه قطعه باکد ۱۱۱۲۰۱۳۱۴۰۰۱۲۰۱ به تعداد ۱۲۳ عدد (استعلام شماره ۶۲۵)
- مونتاز مجموعه قطعه باکد ۱۱۱۲۰۱۳۱۴۰۰۱۲۰۱ به تعداد ۶ عدد (استعلام شماره ۶۲۶)
- مونتاز مجموعه قطعه باکد ۱۱۱۲۰۱۳۰۸۰۰۱۱۲۰۱ به تعداد ۳۶۹ عدد (استعلام شمار ۶۲۷)
- مونتاز مجموعه قطعه باکد ۱۱۱۲۰۱۳۰۸۰۰۱۱۲۰۱ به تعداد ۱۸ عدد (استعلام شماره ۶۲۸)
- مونتاز مجموعه قطعه باکد ۱۱۱۲۰۱۳۰۵۰۰۱۱۲۰۱ به تعداد ۱۲۳ عدد (استعلام شماره ۶۲۹)
- مونتاز مجموعه قطعه باکد ۱۱۱۲۰۱۳۰۵۰۰۱۱۲۰۱ به تعداد ۶ عدد (استعلام شماره ۶۳۰)
- اس فرادیز قطعه باکد ۰۰۱۰۵۴۲۳ به تعداد ۱/۰۰۰ عدد (استعلام شمار ۶۳۱)

۸ آبنکاری قطعه باکد ۰۰۱۰۵۴۲ به تعداد ۶/۸۰۰ عدد، سند بلاست قطعه باکد ۰۰۱۰۲۵۲۸ به تعداد ۴۰۰ عدد، کرومات روی قطعه باکد ۰۰۱۰۲۵۱۴ به تعداد ۱/۸۰۰ عدد، کرومات روی قطعه باکد ۰۰۱۰۲۵۲۴ به تعداد ۵/۰۰۰ عدد، سختکاری و فسفات و رنگ قطعه باکد ۰۰۱۰۴۵۶۹ به تعداد ۴/۰۰۰ عدد، سند بلاست و روی کروم قطعه باکد ۰۰۱۰۲۵۱۸ به تعداد ۱/۰۰۰ عدد، اسیدشویی و کرومات روی قطعه باکد ۰۰۱۰۲۵۱۲ به تعداد ۱/۱۰۰ عدد، کرومات روی قطعه باکد ۰۰۱۰۲۵۲۳ به تعداد ۴/۰۰۰ عدد، سند بلاست و رنگ قطعه باکد ۰۰۱۰۲۵۶۹ به تعداد ۲/۰۰۰ عدد، کرومات روی ایزوله و رنگ قطعه باکد ۰۰۱۰۲۵۱۳ به تعداد ۱/۰۰۰ عدد، کرومات آلومینیوم قطعه باکد ۰۰۱۰۲۵۱۵ به تعداد ۲/۰۰۰ عدد، کرومات روی قطعه باکد ۰۰۱۰۲۵۲۵ به تعداد ۴/۵۰۰ عدد، کرومات روی قطعه باکد ۰۰۱۰۲۵۲۱ به تعداد ۱۱/۰۰۰ عدد، کرومات آلومینیوم قطعه باکد ۰۰۱۰۲۵۱۶ به تعداد ۷۰۰ عدد، کرومات روی قطعه باکد ۰۰۱۰۲۵۱۸ به تعداد ۵۶۸ عدد، سختکاری و کرومات روی قطعه باکد ۰۰۱۰۲۵۲۲ به تعداد ۷/۰۰۰ عدد، کرومات روی قطعه باکد ۰۰۱۰۲۵۲۹ به تعداد ۱۳/۰۰۰ عدد (استعلام شماره ۶۳۲)

- خرید قطعه باکد ۱۱۱۲۰۱۱۰۰۲۲۱۱۱۲ به تعداد ۱۲۳ عدد (استعلام شماره ۶۳۳)
- خرید قطعه باکد ۱۱۱۲۰۱۱۰۰۲۲۱۱۱۲ به تعداد ۶ عدد (استعلام شماره ۶۳۴)
- خرید قطعه باکد ۱۱۱۲۰۱۱۰۰۲۸۱۱۱۲ به تعداد ۶ عدد (استعلام شماره ۶۳۵)
- خرید قطعه باکد ۱۱۱۲۰۱۱۰۰۲۸۱۱۱۲ به تعداد ۱۲۳ عدد (استعلام شماره ۶۳۶)
- خرید قطعه باکد ۱۱۱۲۰۱۱۰۰۳۶۱۱۱۲ به تعداد ۱۸ عدد (استعلام شماره ۶۳۷)
- خرید قطعه باکد ۱۱۱۲۰۱۱۰۰۳۶۱۱۱۲ به تعداد ۳۶۹ عدد (استعلام شماره ۶۳۸)

م الف ۲۴۵۲/ شناسه ۲۳۰۷۷۴۴